

Yargı, Mimar Aytaç Manço Kararıyla Mimarların Haklarının Korunmasında Gereğini Yaptı Ama ya Gecikmiş Adalet?

Gürsel Öngören*

Müellifinden izinsiz projenin kopyalanması, projede değişiklik yapılması hatta yaptığı binanın yıkılması: Herbiri mimarların müelliflik haklarına saldırı niteliğinde olsa da çoğu durumda pratikte mimar kabullenmek durumunda bırakılıyor. Geçtiğimiz aylarda, projesinin kopyalandığı iddiasıyla Aytaç Manço'nun MESA Şirketi'ne açtığı dava, telif haklarının savunucusu ve takipçisi olunması gerekliliğini mimarlara hatırlatıyor. Uzun yıllar sürse de Manço'nun davayı kazanması ile sonuçlanan süreci yazar, "hakkın sahibine bir kez daha teslimi" olarak değerlendiriyor.

1. www.ongoren.av.tr adlı web sitesinde "Türk Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Açısından Mimari Eserler" adlı kitabımız ücretsiz olarak indirilmekte ve kopya edilmektedir.

Vatan gazetesinin haberi üzerine kamuoyu Mimar Aytaç Manço'nun, kendisine ait bir projeyi kopyaladığı iddiasıyla MESA'ya açtığı telif davasını 16 yıl sonra kazandığını öğrendi. Mahkeme, MESA'nın, Manço'ya toplam 472.000 TL tazminat ödemesine karar verdi. Mimarlar için pek önemli olan bu karar, bence hakkın sahibine bir kez daha teslimidir.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu tüm emekçilerin ve sanatçıların olduğu gibi mimarların da haklarını uzun yıllardır korumaktadır. Bu koruma, mimarının gelişmesine neden olmakta ve çarpık kentleşmeye karşı da bir duruş geliştirmektedir.

Mimarların eserlerinin haksız olarak çoğaltılması pek çok çalışmamda inceleme konum oldu. Mimar haklarını anlattığım *Mimari Eserler*¹ adlı kitabımda bu yönde ortaya çıkmış pek çok yargı kararını da mimarların ve gayrimenkul sektörü mensuplarının dikkatine sundum. Mimari eserlerle ve diğer sanatçı haklarıyla ilgili uyumsuzluklarda Yüksek Mahkeme olan Yargıtay'ın 11. Hukuk Dairesi hâkimleri verdikleri istikrarlı kararlarla mimarları ve diğer sanatçıları kurumsal olarak korumaktadırlar. Bu bağlamda Mihriban Boysan Lisesi'nin üstüne ilave kat çıkılması sebebiyle mimara ek bedel ödenmesi gereği 1996'da çıkmış bir karardır. Yine 1998'de mahkeme bir villayı izinsiz büyütme halinde de ek proje bedeli verilmesine karar vermiştir. 2002 yılında mimarın bir fabrika için çizdiği projenin bir başka ilaç fabrikasında kullanılması da yine tazminat ödenmesi sonucunu doğurmuştur. Tüm bu kararlar ve Aytaç Manço kararı Yargı'nın mimari eserlerin korunmasında pek tereddüt etmediğini ortaya koymaktadır.

Daha önce Behruz Çinici'nin açtığı davalarda olduğu gibi, yargının pek çok kararı ile gündeme gelen mimari telif hakları bu kez de Mimar Aytaç Manço'nun açtığı bir dava ile kamuoyunun dikkatini çekti. Türkiye'nin önemli mimarlarından olan Aytaç Manço, tasarımı kendisine ait İstanbul Bahçeşehir 1. Etap'taki D-5 Blok projesinin ünlü inşaat Şirketi MESA tarafından izinsiz olarak kullanıldığını belirtmiş ve MESA'nın 1994 ile 1996'da İzmir Mavişehir'de inşa ettiği iki bloğun projesinin, kendisinin tasarladığı Bahçeşehir'deki bina ile aynı olduğunu ileri sürerek İstanbul 3. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi'nde dava açmıştır. MESA, mahkemeye verdiği savunmasında Mavişehir konutlarının projesinin daha önce kendi yaptığı Ankara Kuru Sitesi ve Konutkent projelerinin geliştirilmiş hali olduğunu öne sürmüştü, ancak hazırlanan bilirkişi raporunda İzmir Mavişehir'deki iki bloğun MESA'nın iddia ettiği gibi Ankara'daki projelerin değil Mimar Manço'ya ait İstanbul Bahçeşehir projesinin işlenmiş hali olduğu belirtilmiştir.

Bilirkişi iki proje arasında % 75 benzerlik bulunduğunu belirtip Mimar Aytaç Manço'nun eserden kaynaklanan haklarına tecavüz edildiğini söylemiştir. İstanbul 3. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi bu kararı ile ilk olarak mimari projelerin bir sanat eseri olduğunu teyit etmiştir. Mahkeme ikinci olarak, hazırlanan mimari projenin başka bir yapıda kullanılmasının da bir mali hak olan işleme haklarına dâhil olduğunu kabul etmiştir. Üçüncü tespit ise, bir mimari eserden yararlanılarak yapılan binanın, ilk yapılan binaya % 75 oranında benzerlik taşımasının bir ihlal olduğudur. Son tespit ise benzerlik veya taklit etme sonucunda mimara tazminat ödenmesinin gerektiğidir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 68. maddesine göre, tazminat miktarı, mimardan izin almaksızın yapılan binanın rayiç değerlere göre proje bedelinin üç katıdır. Mahkeme bu tespitlerin sonucu olarak 2010'da MESA'yı tazminata mahkûm etti. Dava MESA'nın kararı temyiz etmesi üzerine Yargıtay'a gitti. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi iki yıllık inceleme sonucunda yerel mahkemenin kararını onadı.

Böylece daha önceki kararları gibi Türk adaleti, mimarların bir eser olarak kabul edilen projelerinin kopyalanarak başka binalarda kullanılmasının bir hak ihlali olduğunu teyit etmiş, mimara normalde ödenecek paranın üç katı bir bedeli izinsiz kopyalayan kuruluşu ödenmesi kararı vermiştir. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi 2010/15063 E. ve 2012/5675 K. sayılı bu kararını 09.04.2012 tarihinde verdi, ancak işin bir de karar düzeltme denilen safhası olduğundan süreç geçenlerde tamamlanabildi. Geçtiğimiz günlerde gazete ile duyurulan Yargıtay'ın onadığı karara göre 16 yıl

Gürsel Öngören
Prof. Dr., Kocaeli
Üniversitesi, Hukuk
Fakültesi

Bahçeşehir Uydu Kenti D Tipi Konut Görünüşü, Proje: Aytaç Manço

Kaynak: Manço Mimarlık Arşivi

Kaynak: Manço Mimarlık Arşivi

Bahçeşehir Uydu Kenti, Proje: Aytaç Manço

Kaynak: Manço Mimarlık Arşivi

Mavişehir Konutları, Proje: MESA

Kaynak: MO Ankara Şubesi Arşivi

Yapının mimarı Ragıp Buluç tarafından Atakule'nin yıkımına karşı açılan davada yürütmeyi durdurma kararı verilmiş ancak yıkım devam etmektedir.

süren hukuk mücadelesinin sonunda, MESA projesi izinsiz olarak kopyalayıp kullandığı için 38.445 TL maddi, 1.000 TL de manevi tazminat cezası ödemeye mahkûm oldu. Fakat tazminat miktarı, 16 yılı aşan bu süreç nedeniyle faiz, gecikme giderleri ve KDV'yle birlikte yaklaşık 472 bin TL oldu. Mahkeme kararına baktığımızda, mali haklardan ikisi olan "işleme" ve "çoğaltma" kavramları dikkat çekmektedir. Bir mimari projenin kâğıt üzerinden veya bir yazılımdan, su, kum ve çimento ile birlikte bir "yapı" haline dönüşmesi 5846 sayılı Kanuna göre eserin çoğaltılmasıdır. Aynen bir kitabı basarak birçok kopya üretmek gibi projeyi bina haline getirmek de çoğaltmadır.

Kanuna göre bir eseri çoğaltmak için eser (proje) sahibinden izin almak gerekir. İzin alınmazsa çoğaltma mali hakkı ihlal edilmiş olur ve ihlal eden tazminat öder. Üstelik normalde 100.000 TL ödeyeceği yerde, iki kat bedeli de ceza olarak ödeyerek toplamda 300.000 TL öder. Diğer bir mimari mali hak da işlemedir. İşleme bir eserden yararlanarak başka bir eser yaratmaktır. Mesela bilinen bir mimarın çizdiği bir gökdelen projesi bazı cephe kısımları ve iç özellikleri değiştirilerek bir başka bina için kullanılıyorsa, işleme hakkı kullanılmaktadır. Bunun için de ilk binayı çizen mimardan pek çok değişiklik içeren ikinci versiyon için izin alınması gereklidir. İzinsiz olarak ilk projeden yararlanarak başka bir değişik proje elde edilip uygulandıysa bu da hak ihlalidir ve aynı şekilde üç kat bedel tazminat olarak ödenmek durumunda kalınır. Mimar Aytaç Manço kararıyla ortaya çıkan en önemli sonuçlardan biri de, adalete kavuşmanın neredeyse bir ömür sürmesidir.

Bir davada ancak 16 yıl sonucunda adalete sağlanmıştı. Yargı ve adaletin üzerine zaten son bir yılda her türlü tartışma yapılmış, yargı her açıdan ve özellikle görevi "adalet kamu hizmeti"nin sorunları çözmek olan kişiler tarafından eleştirilmiştir. Bençe şu an itibarıyla Türkiye'nin en önemli sorunu gecikmiş ada-

lettir. Gecikmiş adalet, adalet değildir. Ülkemizin bir "hukuk devleti" olduğunu ifade edenlerin en acı dilemması ya da paradoksu gecikmiş olduğu için değer-siz kalan adalettir. Mimari eserler gibi sanat eserlerini oluşturan sanatçılar nasılsa, ürün üreten çiftçiler de, sanayi malı yapan fabrika sahipleri de, dereleri kurutan hidro elektrik santrallerini engellemeye çalışan köylüler de, haksız yere görevinden alınıp bir yerlere sürülen memurlar da bu değersiz hale gelmiş geç adaleten şikâyetçidir.

Bu vesile ile Mimar Aytaç Manço'nun 16 yıllık emeğine kavuşmasını kutluyor, böyle uzun bir mücadelede yılmadan sonuna kadar gidip topluma örnek olmasından dolayı kendisine ve Avukatları Dr. Gürsel Üstün ve Suna Üstün'e şahsen teşekkür ediyorum. Öte yandan da hepimize gereken adaleti, maalesef değersizleştirilen bu "gecikmişliği" dikkatinize sunuyorum. ❖

Kaynak: boronvonplastik.blogspot.com.tr

Ocak 2006'da belediye ekiplerince yıkılan, Muhteşem Giray ve Affan Kırımlı tarafından tasarlanmış Balıkesir'in ulusal yarışma yoluyla elde edilmiş oyan ilk ve tek yapısı Kervansaray Otel. (Kartpostal, 1980'ler)